

Bewoners en de RES

Aanbevelingen voor provincies over burgerparticipatie

De regionale energietransitie is een uitdaging – zeker als het om burgerparticipatie gaat. Bij bestuurders en ambtenaren in provincies leven verschillende vragen en dilemma's. Hoe bereiken we *alle* burgers? Hoe kunnen we mensen met uiteenlopende achtergronden en visies toch samen laten werken? Is weerstand te voorkomen? Hoe geven we onze participatieprocessen goed vorm? Verschillende wetenschappers zijn in samenwerking met provincies bezig met deze vraagstukken. Hier zijn wat eerste aanbevelingen voor de praktijk.

Sluit aan bij de behoeften en de situatie van bewoners zelf →
Betreuk actief een bredere groep burgerorganisaties →
Zorg voor zoveel mogelijk lokaal eigenaarschap →
Zet kernwaarden centraal in participatie →
Gebruik de vier D's bij het vormgeven van participatie →
Innoveer de samenwerking →
Leer van en met elkaar →
Zoek naar koppelkansen →

Maatschappelijke aspecten van de regionale energietransitie (MARET)

In 2020 zijn binnen [NWO-MARET](#) zes universitaire onderzoeksprojecten van start gegaan. Doel is om meer kennis van en inzicht in maatschappelijke aspecten van de regionale energietransitie te ontwikkelen en deze in beleid en praktijk te implementeren. NWO-MARET is een unieke samenwerking tussen de provincies Groningen, Noord-Brabant, Overijssel, Zeeland en Zuid-Holland, het Nationaal Programma Regionale Energie Strategieën (NP RES) en de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). De zes onderzoeksprojecten zijn:

- Experimental governance for the regional energy transition | [EXPLORE \(projectpagina / interview\)](#)
- Fostering social and spatial justice in regional energy strategies of Overijssel | [JustRES \(projectpagina / interview\)](#)
- Organising knowledge and learning for the regional energy transition | [ORAKLE \(projectpagina / interview\)](#)
- Renewable energy strategies: effective public engagement in climate policy and energy transition | [RESPECT \(projectpagina / interview\)](#)
- Understanding and facilitating the governance of the energy transition in Zeeland | [Zeekraal \(projectpagina / interview\)](#)
- Regional energy transition as systemic integration | [RETSI \(afgerond in 2022\) \(projectpagina / RETSI-website\)](#)

Sluit aan bij de behoeften en de situatie van bewoners zelf

Onderzoekers van de projecten **EXPLORE** en **JustRES** hielden in samenwerking met PON-TELOS een enquête onder inwoners van Noord-Brabant en Overijssel. Doel was om meer inzicht te krijgen in de verschillende perspectieven op een eerlijke energietransitie. De uitkomsten kunnen bijdragen aan het verbeteren van toekomstige participatietrajecten bij ruimtelijke ingrepen, zoals de plaatsing van windturbines en zonneparken.

Van de 2729 inwoners die meededen, onderkent een meerderheid het belang van energietransitie. Uit dit onderzoek blijkt dat om mensen daadwerkelijk verder te betrekken, overheden eerst moeten nagaan hoe mensen al betrokken zijn. Denk hierbij aan deelname aan maatschappelijke activiteiten van bijvoorbeeld buurtverenigingen en milieugroepen, of ze thuis al energie besparen of opwekken, of ze lid zijn van een energiecoöperatie enzovoort. Vervolgens moeten overheden rekening houden met de vormen van betrokkenheid die bewoners zelf voorstaan (actief of passief). Tot slot is het belangrijk om manieren van communicatie toe te passen, die aansluiten bij de belevingswereld van bewonersgroepen. Cognitieve vormen van informatieoverdracht zijn dominant (veel tekst, informatieavonden) maar werken alleen voor beperkte groepen. Mensen ervaren informatie als betrouwbaarder als er meer menselijke interactie is, liefst lokaal, meer gevisualiseerd en aansluitend bij bestaande sociale structuren. Lees [hier](#) meer over het gehouden onderzoek en de achtergronden.

Betrek actief een bredere groep burgerorganisaties

Onderzoek binnen het project **Zeekraal** in Zeeland laat onder meer zien dat het betrekken van zoveel mogelijke perspectieven kan door een zo breed mogelijke groep vertegenwoordigers vanuit de *civil society* te betrekken. Het is daarbij van belang niet te wachten tot organisaties zich zelf melden, maar proactief en expliciet na te gaan welke burgerorganisaties een rol moeten hebben in het vervolgtraject rond de RES en er voor te zorgen dat zij actief worden uitgenodigd om mee te doen. Maak daarom een uitgebreide stakeholderanalyse en let daarbij vooral op het in kaart brengen van alle lokale en regionale organisaties die met name de stem van de burger behartigen. Gemeenten kunnen hierin een belangrijke rol spelen omdat zij het beste zicht hebben op de aanwezigheid van dit soort organisaties in hun gemeente. Meer over het onderzoek in de [Quick Scan Participatie in de RES](#).

Zorg voor zoveel mogelijk lokaal eigenaarschap

Zeekraal wijst ook op het belang van het onderscheid tussen procesparticipatie en financiële participatie, die beide gewaarborgd moeten worden in RES-processen. Lokaal eigenaarschap (financiële participatie) helpt bij het verbreden en verstevigen van het draagvlak voor duurzame energieprojecten. Het helpt als burgers zelf een aandeel in de opwek kunnen hebben of weten dat een zonneveld eigendom is van een coöperatie in plaats van een *venture capitalist*. Vaak ligt de focus van overheden te sterk op het halen van de kwantitatieve targets in plaats van het nadenken over de vraag: wie gaat die projecten opzetten financieren en er van profiteren? Wacht als overheid niet af, maar stimuleer actief burgerinitiatieven die ‘hernieuwbare energiegemeenschappen’ kunnen worden. De Europese richtlijn ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen vraagt om actieve stimulering van hernieuwbare energiegemeenschappen, waarin burgers, bedrijven en lokale overheden energie kunnen opwekken, opslaan en verkopen. Meer over het onderzoek in de wetenschappelijke paper [‘Where are the citizens? Unravelling the lopsided nature of stakeholder participation in the Dutch regional energy transition’](#).

groene waarden

medemenselijke waarden

zelfwaarden

genietwaarden

Zet kernwaarden centraal in participatie

Onderzoekers van het project **RESPECT** werken aan en met de zogenoemde EVA-benadering. EVA staat voor ‘equal opportunities and values approach’. Uitgangspunt is dat burgers kunnen worden gemotiveerd om te participeren door een beroep te doen op de vier kernwaarden (zie kader) die de publieke acceptatie van klimaatbeleid beïnvloeden. Mensen zijn eerder geneigd om klimaatbeleid te steunen, wanneer ze er voordelen inzien, gerelateerd aan hun kernwaarden. De vier kernwaarden gelden voor allerlei maatschappelijke groepen, ongeacht verschillen in leeftijd, geslacht, inkomen, opleidingsniveau en samenstelling van het huishouden. Als overheden beleid formuleren in termen van die waarden, hoeven deelnemers die – soms lastige – vertaalslag niet zelf te maken. Dus: maak expliciet hoe de regionale energietransitie samenhangt met kernwaarden van mensen – en neem daarbij alle vier de verschillende kernwaarden mee. Weerstand kan worden voorkomen door dit allemaal al vroeg in processen te doen. Vaak worden dan vooral ‘groene’ en ‘medemenselijke’ waarden besproken, terwijl als projecten concreter worden de ‘zelfwaarden’ en ‘genietwaarden’ pas in beeld komen. Door alle waarden eerder te bespreken, kunnen zorgen van mensen over concrete projecten eerder worden geadresseerd en mogelijk worden weggenomen.

Kernwaarden rond milieu en duurzaamheid

Er zijn vier soorten waarden die met de acceptatie van klimaatbeleid samenhangen:

- biosferische, oftewel GROENE waarden (zorgen voor natuur en milieu)
- altruïstische, oftewel MEDEMENSELIJKE waarden (zorgen voor het welzijn van anderen en de samenleving)
- egoïstische, oftewel ZELFWAARDEN (zorgen voor persoonlijke hulpbronnen)
- hedonistische, oftewel GENIETWAARDEN (zorgen voor iemands plezier en comfort)

De mate waarin mensen klimaatbeleid zien als negatieve of positieve implicaties voor hun kernwaarden, beïnvloedt hun acceptatie van dat beleid. Mensen met sterke groene waarden en zwakkere zelfwaarden staan bijvoorbeeld positiever tegenover hernieuwbare energiebronnen. Omgekeerd is kernenergie acceptabeler voor mensen met sterkere zelfwaarden en zwakkere groene waarden. Meer hierover in de wetenschappelijke paper [‘Emotional Responses to Energy Projects: Insights for Responsible Decision Making in a Sustainable Energy Transition’](#).

De vier D's van participatie in Zuid-Holland

- **Doelen:** Vooraf wordt duidelijk gemaakt welke doelen worden nagestreefd en wat dit betekent voor de organisatie van participatiemomenten. Er is bewustzijn over het feit dat participatie meerdere doelen heeft.
- **Dialoog:** Er is tweerichtingscommunicatie, met ruimte voor zowel argumenten als emoties.
- **Diversiteit:** Een zo breed mogelijke groep mensen en palet aan waarden worden vertegenwoordigd in het participatieproces.
- **Doorwerking:** Er wordt een bewuste keuze gemaakt rond de mate van invloed die burgers kunnen hebben in de besluitvormingsprocedure, rekening houdend met de voordelen en nadelen die verschillende maten van invloed kunnen hebben op de te bereiken doelen. Aan het begin van het participatieproces wordt duidelijk gemaakt aan burgers wat de ruimte is voor invloed. Het is duidelijk en transparant wat voor invloed de inbreng in het participatieproces al dan niet heeft gehad op het genomen besluit.

Gebruik de vier D's bij het vormgeven van participatie

RESPECT-onderzoekers schreven in opdracht van de Provinciale Staten van Zuid-Holland ook een advies over burgerparticipatie. Ze koppelden wetenschappelijke theorie en de culturele, politieke en regionale aspecten van publiekparticipatie in Zuid-Holland. Zo ontstonden er vier uitgangspunten rond **Doelen**, **Dialoog**, **Diversiteit** en **Doorwerking**. Deze uitgangspunten zijn nader uitgewerkt en gepresenteerd samen met verschillende werkmethoden en 'best practices, die respondenten in interviews naar voren brachten. Hoewel gedefinieerd in het kader van RES zijn deze uitgangspunten breed van toepassing bij verschillende participatieve processen in het kader van omgevingsbeleid en energietransitie. [Lees hier het adviesrapport.](#)

Innovere de samenwerking

Iedereen heeft een eigen beeld – en ook eigen blinde vlekken! – bij energietransitie. Spanningen en conflicten zijn daarom onvermijdelijk en kunnen het samenwerkingsproces dat nodig is voor concrete resultaten positief en negatief beïnvloeden. Onderzoek binnen het project **EXPLORE** laat zien dat regionale energietransitie-initiatieven baat kunnen hebben bij 'collaboratieve innovatie'. Volgens deze aanpak kunnen beleidsmakers aanvankelijk 'flexibeler' en 'zachter' zijn in hun aansturing en ondersteuning van processen. Zo kunnen deelnemers vrijelijk van mening verschillen, nieuwe ideeën genereren en overleggen over 'spannende' kwesties voordat er direct vanaf de start van het proces op consensus wordt afgekoerst. Het is belangrijk om deelnemers in dit soort vaardigheden te trainen. Zorg ervoor dat alle betrokkenen beter inzicht krijgen in de specifieke 'ins & outs' van complexe socio-technische processen, zoals energietransitie. 'Quick & dirty' besluitvorming kan worden vermeden als iedereen beter wordt in de verschillende stappen die bij het proces horen: conflictoplossing, het ontwikkelen van gedeelde referentiekaders en een gemeenschappelijke taal, het bouwen aan onderling vertrouwen, enz. Tegelijkertijd kunnen mensen met verschillende invalshoeken toch met elkaar doorwerken aan het op tijd realiseren van een gezamenlijk resultaat. Meer informatie (ook over het meedoen aan sessies hierover) via Attabik Awan, a.awan@tue.nl.

Leer van en met elkaar

Zelf weer opnieuw het wiel uitvinden, is niet nodig. Er is veel kennis en ervaring die op verschillende manieren en plekken wordt gedeeld. Kom in contact met andere partijen die met vergelijkbare projecten en trajecten bezig zijn, onderzoek hoe zij het doen en wat je daarvan kan leren. Project **ORAKLE** doet onderzoek naar leren en kennisdeling in de context van de regionale energie transities. De focus ligt hierbij op projecten die energierechtvaardigheid als een van de speerpunten hebben – een pijler onder het slagen van de energietransitie. De onderzoekers werken in Noord-Brabant onder meer aan een 'learning community' met acht gemeenten. Participatie is hierin een belangrijk onderwerp: Hoe kunnen we ervoor zorgen dat iedereen mee kan doen? Hoe kunnen we de kosten laag houden en ervoor zorgen dat baten grotendeels bij lokale burgers terecht komen? Wat vraagt dit van gemeenten als organisaties? Hoe kunnen zij regie nemen om zo een rechtvaardige lokale energietransitie te realiseren? Een aanrader is het boek '[Waar een wil is, is een \(om\)weg](#)'.

Zoek naar koppelkansen

Om de regionale energietransitie niet nog complexer te maken dan die al is, zien overheden vaak af van een integrale benadering. Dit is jammer want integratie biedt ook kansen om draagvlak of maatschappelijke meerwaarde te vergroten. Project **RETSI** heeft in samenwerking met de provincie Overijssel belemmeringen en voorwaarden voor een integrale benadering onderzocht in verschillende gemeenten. Alle resultaten en geleerde lessen staan in een [interactieve PDF](#).

Nationaal Programma
RES
Regionale
Energie
Strategie

Colofon

Deze folder is een uitgave van het NWO-onderzoeksprogramma Maatschappelijke aspecten van de regionale energietransitie (MARET). Teksten zijn afkomstig van onderzoekers uit de zes onderzoeksprojecten.

Eindredactie: Ymkje de Boer, YMBA Kennis
Vormgeving: Nieuw-Eken Ontwerp
Foto pag. 4: Berlinda van Dam, ANP
Afbeldingen kernwaarden: Wytse Gorter, Rijksuniversiteit Groningen
Cartoons: Luc van Summeren, Technische Universiteit Eindhoven

April 2023